

O jei debesėlis ir saulę užstotų,

Palaužtų kaip vyturiui audros sparnus, -

Aš keliais pareisiu į savo tėvynę,

Perbridusi kraujo sraunius upelius.

Ramunė - Izabelė Skliutaitė

Į Amžinybę vienas po kito traukiasi visa pokario Lietuvos laisvės kovotojų – partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų – karta. Baigėsi rezistencijos era. Tie, kurie nežuvo, bet savo gyvenimo kančia – lageriuose ir tremtyse – išlikę gyvi, grįžę į Lietuvą pradėjo kurti Lietuvoje naują – „Atminties“ erą (1990-2018), atkūrusią pokario okupuotos Lietuvos laisvės kovų – ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo okupantui – istoriją.

Viena iš aktyviausių tos epochos kūrėjų ir iniciatorių buvo Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės „Geležinio Vilko“ būrio, vadovaujamo Lietuvos laisvės kovų karžygio Vaclovo Voverio-Žaibo, ryšininkė Alytaus mokytojų seminarijos moksleivė Izabelė Skliutaitė. Jai buvo 19-ka, kai ji su drauge atėjo į „Geležinio Vilko“ būrį į ilgas kasas įsisegusi ramunę. Pasitiko ją pats būrio vadas Vaclovas Voveris-Žaibas, pamatęs ramunę jos kasose, jai ir davė slapyvardį „Ramunė“. Vyresnioji Žaibo ryšininkė Onutė Veličkaitė prisimena, kad ji mergaitėms iš Mokytojų seminarijos patikėjo platinti partizanų pagrindžio literatūrą ir kad jau pirmajame jų susitikime mergaitėms įdavė 50 egzempliorių laikraščių išplatinti.

Izabelė Skliutaitė gimė 1925 m. kovo 9 d. Daugų valsčiaus Dvarčėnų kaime ūkininkų Elenos Skerniškaitės ir Adomo Skliutų šeimoje. Šeima turėjo 18 ha žemės... ir 12 vaikų. Izabelė buvo penktoji. Jai ir teko jaunesniųjų broliukų ir sesučių auklės, dar ir piemenaitės dalia. Tačiau kaimo vaikams tai buvo įprasta ir tokia dalia niekas nesiskųsdavo. Šeimoje buvo puoselėjamos katalikiškos ir patriotinės tradicijos. Tėvo du broliai buvo Lietuvos nepriklausomybės kovų (1918-1920) savanoriai, pats Adomas Skliutas ir jo vyriausias sūnus Vincas priklausė „Geležinio Vilko“ rinktinėi Tautos sukilimo 1941 m. birželio 23-28 dienomis Dauguose. Susišaudyme su raudonarmiečiais tada žuvo Daugų sukilėlių vadas Juozas Putys (palaidotas Dvarčėnų kapinaitėse). Izabelė mokėsi Rimėnų pradžios mokykloje, vėliau Daugų mokykloje baigė 5-tą ir 6-tą skyrius, 1940 m. stojo į Alytaus gimnaziją, bet 1941 metais įkūrus Alytuje Mokytojų seminariją, Izabelė perėjo mokytis į ją. Tada seminarijai vadovavo Lietuvos patriotas istorikas J. Mičiulis, o lietuvių kalbą dėstė rašytojas ir poetas Konstantinas Bajerčius, vėliau įsitraukęs į partizaninę kovą, slapukas „Garibaldi“, rašęs straipsnius ir publikavęs savo eilėraščius partizaninėje spaudoje. Jis vadovavo seminarijoje Ateitininkų organizacijai, į kurią įstojo ir Izabelė. Priimami į ateitininkų organizaciją jos nariai duodavo priesaiką tarnauti Dievui ir Tėvynei, kuri buvo priimama iškilmingai Rimėnių bažnytelėje. Vokiečių okupacijos metais Izabelė su seminarijos draugėmis įsitraukė į vaikinų gelbėjimo nuo išvežimo į Reichą darbams; išgelbėjo suimtus vaikinukus A. Pigagą, V. Volungevičių ir Talandį. Padėjo jiems slapstyti. (Voverienė Ona. Jaunystė sudeginta ant laisvės aukuro // Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys. – K., 2005. – P.293). Prasidėjus antrajai rusų okupacijai Lietuvoje, kai Dzūkijos vaikinai pradėjo slapstyti nuo mobilizacijos į okupacinę rusų kariuomenę iš jų apylinkėse besislapančių vaikinukų F.Dirsės ir V.Truncės sužinojo, kad tose apylinkėse Jau pradėjo kurtis partizanų būriai. Per kaimyną K. Mačionį-Žvalgą sužinojo apie „Geležinio Vilko“ būrį, kuriam vadovavo šaunus vaikinukas Vaclovas Voveris-Žaibas, susidomėjo ir nutarė tapti ryšininke, jeigu tik Žaibas sutiks. Jau 1944 m. rudenį ir tapo „Geležinio Vilko“ būrio ryšininke „Ramunė“. 1945 m. balandžio 25 d. išėjus į mišką Mokytojų seminarijos mokytojams Adolfui Ramanauskui, tapusiam partizanų vadu „Vanagu“ ir A. Kulikauskui, tapusiam „Daktaru“ Izabelės veikla išsiplėtė. Ji tapo ryšininke tarp „Žaibo“, „Vanago“ ir Punios partizanų, vadovaujamų Vytauto Duliūno – Laimučio būrių; gavo naują slapyvardį „Jūraitė“. Jos veiklos arealas buvo: Nedzingė-Nemunaitis- Kaniūkai-Miklusėnai-Atžalynas-Daugai-Varčia, čia įsikūrę partizanų būriai. Jos tėvų sodyboje buvo įkurta partizanų slėptuvė, kurioje gyveno Rugio būrio kovotojai, kartais Suvalkietis (A.Paulauskas), Lordas (R. Golšteinas. 1945 m. buvo suimtas jos vyriausiasis brolis Vincas. Daugų sribai Aleksandras Seilius, Kostas Rutkauskas ir A.Barauskas suimtąjį žiauriai mušė. Buvo nuteistas ir išsiųstas į Vorkutos lagerius. 1945 m. lapkričio 6 d. neatsargiai elgdamasis su ginklu nusišovė K.Mačionis-Žvalgas. Jo palaikys jo artimieji ir Izabelė palaidojo Vėciūnų kapinaitėse. 1946 m. Izabelėi ruošiantis abiturės egzaminams, buvo suimti jos pažįstami vaikinukai Viktoras Petraškevičius ir J. Grincevičius, kurie savo namuose slėpė rastus Alytaus ginklų slaptavėtėse ginklus. Dalį šovinių jie perdavė Izabelėi, kad ji juos paslėptų savo namuose. Prie Izabelės namų buvo suimtas visų jaunuolių pažįstamas J. Miglinas, ėjęs pas Izabelę paimti tų šovinių. Enkavedistai nutarė padaryti kratą ir Izabelės nuomojamame

kambarėlyje... Ir atrado ne tik šovinius, bet ir Lietuvos herbą, ir pogrindžio spaudos, ir jos eilėraščių, rašytų į pogrindžio spaudą, kuriuose buvo smerkiama okupantų valdžia. Izabelė buvo suimta ir atvesta į Alytaus saugumą „baltąją pilaite“ Ją tardė enkavedistai A. Ševčenka, A. Gulbinas, Kuliešius, Grigorenka. Ypač žiaurus sadistas buvo J. Kvietkauskas, jos vaikystės žaidimų draugas, buvęs kaimynas. Kiekvienas jų turėjo savo kankinimų metodą. Egzekutorius A.Gulbinas, tardydamas griebdavo už Izabelės kasą ir jos galvą daužydavo į sieną; J.Kvietkauskas mušdavo iki sąmonės netekimo gumine lazda, kai prarasdavo sąmonę apipildavo kibiru šalto vandens. Kol atgaudavo sąmonę mergaitė gulėdavo vandens ir kraujo klane. Po kankinimų Izabelę įmėsdavo į šaltą tualetą ant cementinių grindų. Šešis mėnesius ją taip tardė A.Gulbinas, J. Kvietkauskas, Trubanovas, Ševčenka, Grigorenka, Kolvyškinas, Besarabovas, Šilenkovas, Čistiakovas, Ovčnikovas, Akcentovas, Burinskas, Baleišis, Simonavičius ir kt. 1946 m. spalio 19 d. Vilniuje Izabelę, V.Petruškevičių ir J.Grincevičių teisė atvežtus į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą, Pabaltijo karinio tribunolo teismas: Izabelę nuteisė 10 metų lagerio ir 5 metams tremties be teisių. 1947 metų balandį Izabelę išvežė į Kemerevsko bendrojo režimo lagerį Jaja, po to – į Ampolyką, 1950 m. – į sustiprinto režimo lagerį Karagandoje. Dirbo Karabaso plytinėse, akmens skaldyklose, lauko darbus, vėliau psichiatrijos ir tuberkuliozės kalėjimų ligoninėse sanitarė, vėliau cemento sandėlyje, teko pabuvoti netekus sveikatos ir Spasko mirties lageryje.

Subuvusiu tremtiniu A. Nedzelskiu, kurio vaikų auklėtoja darželyje buvo Izabelė

1955 metų birželio 11 d. Izabelė iš lagerių buvo paleista ir grįžo į Lietuvą. Namų neberado. Tėvas Adomas Skliutas buvo ištremtas į Krasnojarsko kraštą; mama slapstėsi ir taip išvengė tremties, brolis Vincas ir jauniausias brolis Vytautas buvo lageriuose. Namai buvo sudeginti. Kurį laiką Izabelė glaudėsi buvusioje savo sodyboje, tvarte: geri žmonės, dzūkėliai pakviesdavo patalkinti jų ūkiuose, sušelpdavo maistu. Visi tada vargo. 1956 metų pradžioje Izabelė ryžosi palikti savo gimtąjį kaimą ir pėsčiomis atėjo į Druskininkus. Po didelių vargų, geriems žmonėms padedant, įsidarbino Druskininkų „Mokslininkų“ sanatorijoje valgykloje padavėja. Sanatorijos vyr gydytojas Gaidys ištiesė mergaitei pagalbos ranką ir priregistravo. Pasibaigus sezoniniam darbui sanatorijoje, lietuvių vaikų darželio vedėja Z.Grigienė, matyt, mergaitėje išžvelgusi pedagogės pašaukimą, priėmė ją dirbti aukle vaikų darželyje. Leido apsigyventi prie darželio buvusiame mažame kambarėlyje. Sutvarkiusi savo buitį, tuoj pat Izabelė ėmė mokytis. Įstojo į jaunimo vakarinę mokyklą ir ją sėkmingai baigė 1958 metais. 1959 m. susipažino su ką tik iš kalėjimo grįžusiu politiniu kaliniu Adolfu Navaracku ir už jo išteikėjo. 1960 metais gimė dukrelė Gintvilė.

Izabelė 1964 metais pasiruošė, eksternu išlaikė valstybinius egzaminus Marijampolės (tada Kapsuko) pedagoginėje mokykloje ir tapo pradinių klasių mokytoja. Tačiau dėl jos politinės praeities dirbti mokykloje jai neleido. Per daug dėl to nesisielodama, dirbo perorganizuotame vaikų darželyje „Ažuoliukas“. 1971 metais įstojo į Šiaulių pedagoginio instituto ikimokyklinio ugdymo specialybę neakivaizdinį skyrių ir jį sėkmingai baigusi gavo aukštojo mokslo mokytojos diplomą. Sėkmingai debiutavo savo pirmaisiais moksliniais tyrimais Lietuvos ir Dagestano mokslinėse pedagogų konferencijose. Aplankė daugelį įdomiausių turistiniu požiūriu Sovietų sąjungos respublikų. Karpatų viršukalnėje Goverlo prie paminklo pritvirtino lietuvišką Trispalvę. A.Navarackas tapo žymiu kraštotyrininku archeologijos klausimais ir populiariu publicistu. Mirė 1994 m. vasario 13 d. Dukra Gintvilė tapo psichologe logopede. Netikėtai ir staigiai mirė, sulaukusi 50 metų, – 2010 metais, mamos širdyje palikusi gilią žaizdą.

Lietuvoje prasidėjus disidentiniam judėjimui, Izabelė neliko abejinga. Kartu su druskininkiečiu kraštotyrininku F.Bakšiu siuntė siuntinius politiniams kaliniams A.Terleckui, B. Gajauskui, P. Pečeliūnui ir

kitiems. Susirašinėjo su politiniais kaliniais Aušrėnaitės, Izokaitės, Inokaitės ir A.Juraitės slapyvardžiais. Nuo 1982 metų I.Navarackienė dalyvaudavo visuose slaptuose buvusių politinių kalinių karagandiškių susitikimuose. 1987 metais, švenčiant Lietuvos laisvės lygos organizuotą Juodojo Kaspino dieną prie A.Mickevičiaus paminklo, mitinge deklamavo politinės kalinės poetės Stasės Niūniavaitės eilėraščio paskutiniąją strofą: „ Bet vienąkart ir jums, teisėjai / Paskelbs likimas žiaurųjį sprendimą, / Pakils tauta numetus pančius, / Jus palydėti salvėm švino...“. Šiuos žodžius į mitingą susirinkusieji palydėjo daina „Lietuviais esame mes gimę...“

Dramatiškomis Sausio 13-osios dienomis Izabelė budėjo prie Lietuvos Seimo ir Televizijos bokšto. Sausio 13-tą dieną prie Televizijos bokšto buvo sužeista. Apdovanota Sausio 13-osios medaliu. Apie tų dienų įvykius parašė prisiminimų knygą „Aukos ir vilties diena“ (Druskininkai, 1996). 1990-1995 metais Izabelė Navarackienė buvo Druskininkų miesto tarybos narė. 1993 m. gegužės-birželio mėnesiais Sąjūdžio spaudoje pasirodžius straipsniams apie A.Brazausko-K.Bobelio išdavikišką niekšybę Lietuvos ambasadoriaus Stasio Lozoraičio atžvilgiu kartu su medicinos sesele Marija Garšviene, protestuodama prieš tą niekšybę, badavo prie Seimo. Tada mes ir susipažinome. Dalyvavo antrojoje 1991 m. surengtoje politinių kalinių ekspedicijoje į Karagandą, aplankė daugumą buvusių Karlogo lageryje kalėjusių ir ten nužudytų ir nukankintų Lietuvos patriotų kapų. Dalyvavo akcijoje „Kaliniai grįžta į kameras“, protestuodama prieš KGB archyvų naikinimą. Ilgą laiką buvo Druskininkų Politinių kalinių ir tremtinių Tarybos narė, vadovavo dvejus metus Druskininkų tremtinių chorui.

2000-aisiais metais pasirodė kita Izabelės Skliutaitės-Navarackienės knyga „Brydė išlieka ne tik pievoje“ (Druskininkai, 2000), kurioje aprašė savo ir savo artimųjų, kovos draugų, mokytojų, partizanų kovos ir kančių kelią, žmogaus dvasios pergaę prieš kūną šturpiaisiais tardymų, kankinimų, kalėjimų ir Sibiro lagerių sąlygomis, nepalaužiamą lietuvių politinių kalinių tikėjimą, kad jų pavergta Tėvynė anksčiau ar vėliau taps laisva, o Lietuva nepriklausoma. Svarbiausia – išverti ir išlikti žmogumi. Daugelis sparnuoti tuo tikėjimu ištvėrė ir išliko. Iš raistų, šulinių ir durpynų surinko ir perlaidojo savo buvusių kovos bendražygių palaikus, karstus jų pridengę Trispalvėmis ir sugiedoję Lietuvos himną, iki šiol ištikimai saugo savo žuvusiųjų bendražygių atminimą.

Izabelė Navarackienė ilgus metus dalyvavo Lietuvos moterų lygos veikloje (vadovė Ona Voverienė), skaitė pranešimus apie pokario partizanų kovas Dzūkijoje daugelyje konferencijų Vilniuje, Kaune, Palangoje, Druskininkuose ir t.t. 1998 metais Izabelei Skliutaitei-Navarackienei „Už kilnų pavyzdį ir veiklos bendruomenės labai pasiekimus, ryšium su Lietuvos valstybingumo atkūrimo 80-mečiu“ buvo suteiktas Pasaulio moters vardas ir diplomai. Jos vardas įrašytas į „Žymiausių pasaulio moterų tarptautinį žinyną“ Ji apdovanota diploimu ir aukso medaliu. (Ona Voverienė. Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys. Partizanės, ryšininkės, tremtinės, kovotojos. – K., 2005).

Jau pasirodžius knygoms „Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys“ (Kaunas, 2000 ir 2005) Izabelė Skliutaitė Navarackienė išliko aktyvi visuomeninėje veikloje. 2005 m. pasirodė jos nauja knyga „Pažadinta atmintis. Poezija ir proza“ (Druskininkai, 2005) ir lankstinukas „Gerdašiai. Istorijos vingiuose“ (2005), 2008 m. – nauja knyga „Prie vaikystės slenksčio (Pirmojo Druskininkų lietuviško vaikų darželio metraštis“ (Druskininkai, 2008). Kaip neetatine korespondentė Izabelė publikavo keletą dešimčių straipsnių „Lietuvos aide“, „Alytaus naujienose“, „Druskonyje“, „Lietuvaitėje“, „Gimtinėje“, „Druskininkų naujienose“, „Tremtinyje“, „Ūkininke“, Lietuvos laisvės lygos leidinyje „Vytis“, „Šeima“, „Dainavos žodis“ ir kt. Ir visur turėjo ką pasakyti – įžvalgiai ir įdomiai. Aktyviai dalyvavo „Tėvynės pažinimo draugijos“ veikloje.

2005 m. apdovanota Garbės raštu už vaisingą bendradarbiavimą „Gimtinės“ laikraštyje, puoselėjant savasties vertybes ir tautinę savimonę (Tėvynės pažinimo draugija ir „Gimtinės“ redakcija); 2006 m. – Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus dekretu Izabelė Navarackienė buvo apdovanota Vyčio Kryžiaus ordino Riterio Kryžiumi už ištvėrmę ir atsivimą didvyriškai ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę; Padėka už aktyvią visuomeninę veiklą ir pilietiškumo ugdymą (Alytaus apskr. Literatų klubas „Tėkmė“); Padėka už ilgametį kraštotylinį darbą ir Druskininkų krašto vietovių bei žmonių istorijas menančių knygų leidybą (Druskininkų savivaldybė); Diplomu už aktyvią kultūrinę ir literatūrinę veiklą (Lietuvos kaimo rašytojų sąjunga); Padėka už vaisingą dalyvavimą tautotyros savanorių sąjūdyje puoselėjant lietuvių tautos savasties lobyną (Tėvynės pažinimo draugija); 2015 m. kovo 9 d.Izabelei Skliutaitei-Navarkienei minint 90-ąsias gimimo metines Tėviškės pažinimo fondas už nuopelnus visapusiškai remiant tautotyros sąjūdį suteikė Izabelei Skliutaitei-Navarackienei Garbės mecenato vardą. (Kazimieras Račkauskas. Izabelė Skliutaitė-Navarackienė. – V., 2015). Minėtame jubiliejiniame leidinyje jo autorius rašo: „Jubiliatės biografijos kraitėje žėri neblėstančios ištikimybės ir meilės Tėvynei, žūtbūtinės kovos dėl mūsų Tautos ir Valstybės laisvės bei nepriklausomybės ženklai. Mus žavi ir įkvepia šios Moters nuveikti darbai švietimo baruose, įtaigus literatės ir publicistės žodis, pavydėtina energija Tėvynės pažinimo draugijos tautotyros talkose, renkant ir skelbiant tautos savasties reliktus ir faktus, remiant gyvosios istorinės ir kultūrinės atminties puoselėtojų sąjūdį“.

Gražus ir prasmingas Dzūkijos mergaitės Izabelės Skliutaitės-Navarackienės gyvenimas, įrašytas į Lietuvos Respublikos šimtmečio istoriją, bus įkvepiantis pavyzdys esančioms ir būsimoms jaunimo kartoms, kursiančioms ir stiprinsiančioms Lietuvos valstybę, jau antrajame jos valstybingumo šimtmetyje.